

ADAM ŚWIĄTEK

<https://orcid.org/0000-0003-4256-3496>

Uniwersytet Jagielloński

Tożsamości hybrydowe jako wyzwanie biografistyki na pograniczu kulturowym. Przypadek Galicji. Wprowadzenie

Cechą charakterystyczną pograniczy jest problem złożonych relacji międzykulturowych, które zachodzą w społecznościach je zamieszkujących. Najlepszym przykładem tego zjawiska była Galicja, a zwłaszcza jej wschodnia część. Polacy, Rusini (Ukraińcy), Żydzi, a także ludność napływowa (Niemcy, Czesi) oraz przedstawiciele pomniejszych grup etnicznych (jak np. Ormianie) przez prawie półtora wieku funkcjonowali w jednym organizmie administracyjnym i politycznym, dzieląc ze sobą przestrzeń oraz instytucje życia publicznego. Przez długie lata XX w., ale także i dziś, historiografie narodowe często opisywały losy wspólnot zamieszkujących to samo terytorium albo jako niemal niewchodzące ze sobą w interakcje „światy równoległe”, albo przez pryzmat nieuchronnego konfliktu. Dopiero w ostatnich dekadach to horyzontalne postrzeganie wieloetnicznej Galicji zaczęło być przełamywane przez próbę spojrzenia wertykalnego. Ten przełom sprawił, że historycy zainteresowali się nie tylko potwierdzonymi faktami losów ludzi i ich kontaktów z przedstawicielami sąsiadujących kultur, lecz także trudnym do zbadania światem ich własnych wyobrażeń, przekonań i myśli, a więc aspektów budujących tożsamość jednostki. Inaczej mówiąc, tożsamość przestała być jedynie cechą opisywanej jednostki, a stała się obiektem badań pozwalającym odpowiedzieć na wiele ważnych pytań natury historycznej. W biografistyce mogą się bowiem pojawić pytania o to, co zadecydowało o zmianie tożsamości, o czynniki wpływające na jej ewolucję, wreszcie na ile danej osobie udawało się funkcjonować w paralelnym systemie wartości i przekonań, nie zrywając z żadną z kultur, z którą była złączona.

Ten świat hybrydowych tożsamości (*gente Rutheni, natione Poloni*; polscy Żydzi i Ormianie, na wpol spolonizowani Czesi, Niemcy; austriaccy Żydzi w Galicji, Rusini-rusofile zwani przez Polaków moskalofilami) mógł jednak istnieć tylko do pewnego czasu – powszechność tego zjawiska malała wraz z rozwojem ideologii narodowych w nowoczesnym tego słowa rozumieniu. Im bliżej końca XIX w., a tym bardziej na początku wieku XX liczba przypadków reprezentujących tzw. tożsamość hybrydową (wieloszczęblową) się zmniejszała.

Niniejszy numer „Krakowskiego Pisma Kresowego” jest pokłosiem panelu zatytułowanego *Tożsamości hybrydowe jako wyzwanie biografistyki na pograniczu kulturowym. Przypadek Galicji* zorganizowanego w ramach IV Kongresu Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski, który miał miejsce w Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie 19-22 października 2022 r. Tematem przewodnim całego kongresu były „Spotkania kultur”, panel o tożsamościach hybrydowych nawiązywał więc bezpośrednio do głównej idei kongresu. Uczestnikami panelu byli goście reprezentujący kilka ośrodków uniwersyteckich w Europie: z Ukrainy, Austrii, Czech i Anglii.

Docent dr Marian Mudryj z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki wygłosił referat *Oddziaływanie wydarzeń Wiosny Ludów w Galicji na kształty tożsamości i pozycję społeczną osób gente Rutheni, natione Poloni* charakteryzujący środowisko osób o podwójnej (dwuszczeblowej) rusko-polskiej tożsamości w obliczu rewolucji 1848 r., która wymusiła na nich potrzebę konsolidacji poprzez utworzenie organizacji politycznej. Był nią Sobór Ruski. Docent Mudryj dokonał analizy jego składu osobowego, zwracając uwagę na interesy poszczególnych osób i ich pochodzenie (inteligencja i wschodniogalicyskie ziemiaństwo). Podkreślał, że Wiosna Ludów doprowadziła do szerszego ujawnienia dwuszczeblowej tożsamości *gente Rutheni, natione Poloni*, ale jednocześnie zapoczątkowała rozpad tej formacji z powodu konieczności opowiedzenia się po jednej ze stron rodzącego się konfliktu narodowościowego w monarchii austro-węgierskiej. Referentowi udało się uchwycić szereg życiorysów, na które wydarzenia 1848 r. miały znaczący wpływ, zmusiły bowiem badane postaci do poszukiwań tożsamości i ostatecznej samoidentyfikacji.

Docent dr Ihor Żuk, wykładowca Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie, przedstawił w swojej prezentacji temat *Mieszanych identyczności w środowisku architektów i budowniczych Lwowa końca XIX – początku XX stulecia: Juliana i Alfreda Zachariewiczów, Iwan/Jana Lewińskiego, Tadeusza/Tadeja Obmińskiego*. Referent przedstawił życiorysy najsłynniejszych projektantów i przedsiębiorców Lwowa na przełomie dwu epok historycznych, którzy w dużej mierze nadali kształt wyglądowi stolicy Galicji przez liczne realizacje gmachów użyteczności publicznej, kamienic czynszowych, dzielnic mieszkaniowych oraz fabryk. Ich twórczość oscylująca między historyzmem, secesją a modernizmem pełna była odniesień do motywów zdradzających w jakiejś mierze ich światopogląd lub tożsamość. Jednocześnie każdy z nich, aż do I wojny światowej, mógł funkcjonować w obrębie jednego społeczeństwa galicyjskiego w zgodzie z przedstawicielami innych nacji, czego dowodem

była współpraca bohaterów referatu przy projektowaniu i realizacji kluczowych budynków Lwowa.

Szczególnie ciekawym obszarem dawnej Galicji była Huculszczyzna. Różnym grupom etnicznym i narodowym zamieszkującym ten obszar uwagę poświęcił dr Petro Siredźuk z Podkarpackiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku w referacie *O tożsamości ludności Huculszczyzny końca XIX – początku XX wieku: Ukraińcy, Polacy, Ormianie, Niemcy, Żydzi*. W swoim wystąpieniu wykładowca przedstawił historię regionu od pradziejów po koniec I wojny światowej, a następnie opisał poszczególne grupy koegzystujące na badanym obszarze. Konkluzją referatu było to, że w większości zachowały one (z wyjątkiem Niemców) swoją tożsamość narodową. Szczególną uwagę dr Siredźuk poświęcił Hucułom oraz ich drodze do ukraińskości.

Kolejny referat wygłosił doc. dr Roman Baron z Instytutu Historii Czeskiej Akademii Nauk w Pradze. Nosił on tytuł *Przemiany czeskiej świadomości narodowej na polskich Kresach. Przykład Galicji*. W swoim wystąpieniu badacz zwrócił uwagę na niewielką liczebnie, ale dostrzegalną grupę Czechów osiedlających się w zaborze austriackim w XIX w. i odwiedzających go. Obecność ludności w Galicji czeskiej była kolejnym dowodem wielokulturowości tej prowincji z racji na współwystępowanie wielu etnosów, wyznań czy języków. Prelegenta interesował stosunek Czechów do tego kraju jako całości ukształtowanej przez wielowiekowy proces historyczny.

Dr Börries Kuzmany z Uniwersytetu Wiedeńskiego wystąpił z odczytem zatytułowanym *Galician Culture and Identity: Cultures and Identities in Galicia*. Zaprezentował w nim swój punkt widzenia na zagadnienie kultury galicyjskiej nie tylko jako kompilacji poszczególnych kultur narodowych w obrębie jednej prowincji, lecz także jako odrębnej rzeczywistości kulturowej. W swoim wystąpieniu podjął się on szukania wspólnych, ponadnarodowych cech, które umiejscawiały dorobek kulturalny Galicji w szerszej rozumianej kulturze Imperium Habsburgów. Nie ignorując dorobku kulturalnego poszczególnych narodowości Galicji, badacz pokusił się o sportretowanie hybrydowości galicyjskiej kultury na wybranych przykładach dzieł literackich, malarskich, muzycznych i architektonicznych.

Ostatni gość panelu, dr Robert Pyrah z Uniwersytetu Oxford Brookes i członek Wolfson College w Oksfordzie, wygłosił odczyt pt. *From Hybrid Identity to „Sub-Culture”? A Comparison of Identity Discourses for Two Minority Groups, in Cities Where They Were Historical Majorities before WWII: Poles in Lviv / Lwów and Germans in Wrocław / Breslau (Historical Perspective to Mid-2010s)*. Prelegent nie skupiał się na analizie tożsamości hybrydowych jako zjawiska typowego dla rzeczywistości minionej, jaką były dzieje Galicji, ale podzielił się refleksjami na temat tożsamości spadkobierców dawnej wielokulturowości w Europie Środkowej. Referent zaprezentował swoje badania na temat tożsamości polskich mieszkańców Lwowa i niemieckich obywateli Wrocławia, przeprowadzone współcześnie za pomocą *oral history*. Doktor Pyrah ukazał te – obecnie mniejszościowe – społeczności w obu miastach nie tyle jako grupy o hybrydowej tożsamości, ile jako „subkultury”.

Komentatorką panelu była dr hab. Magdalena Nowak, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, która na bieżąco odnosiła się do poszczególnych wystąpień w trakcie trwania obrad i inicjowała dyskusję z udziałem publiczności. Celem panelu było podjęcie refleksji nad problemami biografistyki w kontekście pisania prac o ludziach pogranicza, ale wygłoszone referaty wyszły szerzej poza wybrane tylko *case studies* – życiorysy osób łączących dwie lub więcej kultur różnego typu (etnicznych, narodowych). Referenci i uczestnicy panelu dyskutowali bowiem o zjawiskach kulturowych i tożsamościach w zaborze austriackim na wielu płaszczyznach. O hybrydowości Galicji najlepiej zaświadczyła natomiast polifonia, która wybrzmiała na sali obrad, bowiem głos w dyskusji zabierano w różnych językach. Nie przeszkadzało to jednak we wzajemnym zrozumieniu odrębnych punktów widzenia na zagadnienie tożsamości Galicjan i pozostawionego przez nich dziedzictwa.

Niniejszy numer „Krakowskiego Pisma Kresowego” zawiera część prac referentów uczestniczących w panelu: dr. Bőrriesa Kuzmaniego, doc. dr. Mariana Mudrego i doc. dr. Ihora Żuka. Zgodnie z ideą kongresu jego celem była prezentacja wyników badań zagranicznych uczonych i ich popularyzacja w polskiej nauce. Dlatego też żaden z publikowanych tekstów nie ma charakteru pierwodruku. Są to prace powstałe na bazie różnych wcześniejszych publikacji autorów, zmodyfikowane pod wpływem nowych ustaleń oraz uwag recenzenckich i opublikowane w przekładzie na język polski, co zapewni nieco szerszy dostęp polskiej historiografii do ustaleń wymienionych uczonych. O wcześniejszych swoich badaniach informują oni w załączonych bibliografiach i odwołaniach w przypisach.

